

ELEŞTİREL AKLA YOLCULUK

Cenk Yaltırak

Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptıkları ve geleceğe bıraktıkları konusunda hala toplumumuzda bir uzlaşma belirmedi. Bu uzlaşma, farklı düşünce sistemlerini savunan insanların arasında olmadığı gibi, bugün M.K. Atatürk'ten yana olduğunu öne sürenlerin arasında da bulunmamaktadır. Aydınlanma 1923 çevresi, bu dağınıklığın nedeni olarak gördüğü ikinci el Atatürk yorumları yerine; kaynağa yönelen, yorumunu doğrudan Atatürk'ün yazdığı, söyledikleri ve yaptıklarından üreten ve yeniden O'nun düşünce sistemini açığa çıkartan bir eğilimi, 21 yy'da Kemalizm'e dönüşü temsil etmektedir. Kemalizm, dogmalar ayetler bırakmayan bir önderin, yaşamında başarısını sağlayan yöntemin ortaya çıkarılması ve başarı süreçlerinin modellenmesiyle tanınacak ve geleceğe taşınacaktır.

Bu çabanın günümüzde önde gelen temsilcisi, Aydınlanma 1923 Dergisi bu sayısıyla üçüncü yayın yılına başladı. Ekonomik ve düşünsel anlamda bağımsız olarak yaşamını sürdüren dergi ve çevresi, Kemalizmin kapitalizm ve sosyalizm dışında üçüncü bir yol ve eleştirel akılcı bir ideoloji olduğunu çeşitli makaleler yazarak yaygınlaştırmaya çalıştı. Üçüncü yol söyleminde en belirgin vurgu, Kemalizmin Türk halkının aydınlanması ile özgürlükçü bireyi yaratmayı hedefleyen bir toplum mühendisliği projesi olmasıdır. Aydınlanma 1923 dergisi yazarlarına göre sosyal ve bilimsel gelişmenin ortaçağ düzeyinde olduğu bir ülkede M.K. Atatürk bir toplum mühendisi olarak eleştirel akılcı yöntemi kullanmıştır. Böylece Türk halkına Avrupa'da yaklaşık 300 yıl süren bir toplumsal evrimi 15 yıllık bir süreye sığdırarak gerçek anlamda bir çağ sıçrattırıştır. Bu düşünce, dergi yazarları tarafından Batı tipi sosyal ve toplumsal evrimden türeyen devrim modelinden farklı ele alınmıştır. Evrimden devrim modelinin dışında, hiçbir altyapı olmadan yapılan bir devrim olan Aydınlanma 1923 devrimi, ideolojisi Kemalizmin Batı uygarlığının evriminde rastlanmayan sosyal bir mutasyon olduğu öne sürülmüştür. Aydınlanma 1923 Dergisi yazarlarının yaptıkları tüm öne sürmelerde dayanak olarak Nutuk, Medeni Bilgiler, M.K. Atatürk'ün TBMM'de yaptığı konuşmalar ile TTK ve MEB tarafından yayımlanan Atatürk'ün Direktif ve Görüşleri adlı kitap öncelikli olarak yer almıştır. Özet olarak andığımız bu görüşlerin temel eksenleri olarak görülen eleştirel akılcı yaklaşım ışığında Kemalizm yorumu, Aydınlanma 1923 dergisi ve çevresi tarafından sistemli olarak tartışılarak geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Aydınlanma 1923 dergisi ve çevresinin Kemalizm yorumunda etkin olarak yer alan eleştirel akılcı felsefenin kullanımı ve M. K. Atatürk'ün'de bir eleştirel akılcı olduğu fikri ile karşılaşmaları, yazarların öğrencilik yıllarında kurucusu oldukları İTÜ Kültür Sanat Birliği'nde Aydınlanma 1923 Grubu çevresinde biraraya gelmeleri ile başlar.

Bu başlangıcın tarihini, M.K. Atatürk'e ve ülküsüne ulaşmakta az seçilen yolu (araştırma) izleyen bir grup üniversite öğrencisinin eleştirel akla yolculuğunu anlatmak da grubun en yaşlı ve en eski üyelerinden biri olarak bana düşmektedir. Aydınlanma 1923 grubunun çekirdeği olan girişim 1993 yaz yarıyılı sonunda beş kişi tarafından yapılan toplantıda başlamıştır. 1993-94 kış yarıyılında bu beş kişinin İTÜ'de yaptığı çağrı sonucu toplanan 17 kişi İTÜ Kültür ve Sanat Birliği'ne yapılan ilk girişimde Atatürkçü Düşünceyi Araştırma adı altında olan başvuruyu M.K. Atatürk'ün adının arkasına sığınmadan fikrini savunacak bir isimle "*Aydınlanma 1923*" olarak değiştirmiştir. Grubun kurulmasının ardından bu 17 kişi her pazar günü 10.00-17.00 saatleri arasında yaptıkları tartışma toplantılarında Kemalizmin felsefesi üzerinde görüşleri sınamaya tabi tutar. Burda kriter Kemalizm ve Atatürk hakkında söylenen ve yazılanların bilimselliği ve belgelere olan uyumudur. Bu sınamada aktif olarak yer alan yöntem eleştirel akılcılıktır (yazının gelişen kısmında bu düşüncenin kökeni üzerinde kapsamlı olarak durulacaktır). Grup sesini duyurmak ve Kemalizmi yaymak amacıyla bir bülten çıkarmayı düşünürken 1979 yılında yazarın Kemalizmle tanışmasını sağlayan Türkiye Kemalistler Teşkilatı'nın yayın organı Kemalizm Dergisi'ne 3 sayı yazı desteğinde bulunulur. İlk defa daha olgunlaşmamış bir düşünce durumunda olan, Kemalizm-eleştirel gerçekçilik bağıntısına Kemalizm Dergisi'nin 1993 kasım sayısında kısaca değinilir. Bunun ardından Aydınlanma 1923 Grubu Uğur Mumcu'nun ilk ölüm yıldönümünde Aydınlanma 1923 "Düşündüğünü Düşünen Laik Demokrat Gençliğin Sesi" sloganı ile üniversitede kendi sesini duyuracak, 5 sayı süren fotokopi bir dergi olarak yayın hayatına atılır. Bu girişimi 1994 mayısından sonra grup üyelerinin yazar niteliği kazanmasını sağlayacak bir okuma, tartışma ve eleştiri dönemi izler. Bu dönemde Altıok Dergisi'nde yayınlanan makalelerle grup sesini duyurmayı sürdürür. Bu dönemin 1995 sonunda bir araya

gelen İstanbul Üniversiteleri Atatürkçü Düşünce Kulüpleri'nin yaptıkları tartışma toplantıları sırasında İTÜ, Mimar Sinan, Marmara ve Yıldız Üniversitesi öğrencileri Kemalizmi ideolojik olarak savunan bir dergi çıkarma kararı alırlar. Yapılan toplantılar sonucu dergi Aydınlanma 1923 "Bağımsız Kemalist Düşün Dergisi" adı altında geniş bir kadroyla yeniden yayın hayatına atılır. 1998 yılına gelindiğinde dergi, halkın değişik katmanlarının, üniversite hocalarının, öğrencilerinin, mühendislerin, doktorların, tarihçilerin, ekonomistlerin, stratejistlerin, doğa bilimci ve sosyal bilimcilerin ilgisini çekecek bir konuma ulaşmıştır. Bu ilginin en önemli kaynaklarından ilki Kemalizmin eleştirel akılcı bir ideoloji olduğu savıdır.

Bu noktada Aydınlanma 1923 grubu üyelerinin, Kemalizm, Altıok, ve Aydınlanma 1923 dergilerinde yayınlanan makalelerinde yapılan eleştirel akılcılığa vurguların kökeninden söz etmek gerekmektedir. Aydınlanma 1923 Grubu'nun Kemalizmin eleştirel akılcı bir ideoloji olduğu felsefesine ulaşmalarında geçtikleri yollarda en önemli rol, yazarın öğrenci olduğu yıllarda doğa bilimleriyle tanışmasına yol açan kuruma, İTÜ Jeoloji Mühendisliği bölümünün bir parçası olan Genel Jeoloji Anabilim Dalı'na aittir. Bu Anabilim Dalı'nın bugün bir üyesi olan yazar, 1990 yılında öğrenciyken tektonik dersini veren Prof. Dr. A.M.Celal Şengör'ün dersin girişinde anlattığı; bilimlerin tarihsel gelişiminde yaptığı ikili ayrımın önemli bir unsuru olan avcı-çiftçi kültürleri, bunların kullandıkları yöntemler, eleştirel akılcı yöntem, bilimin gelişimi, kuram ve sinama ilişkisi konularında yaptığı vurgulara sosyal bilimlerin hemen hemen hiç bir alanında değinilmediğini görmüş, bu konularda Prof. Dr. A.M.Celal Şengör'e sorular yöneltmiştir. Özellikle bilimadamlarının kendi konuları dışındaki konularla pek ilgilenmedikleri bir ülkede, yeni fikirlere açıklığı ile kendi düşüncelerinin sinanması yanlısı bir bilim adamı profili çizen Prof. Dr. A.M. Celal Şengör bu noktada yazarı bilim ve tarihi hakkında yeni okumalara yönlendirmiştir. Yazar, Popper, Feyerabend ve Kuhn arasında geçen 20 yy bilim felsefesi tartışmalarında karşılaştığı soruların cevaplanmasıyla sosyal bilimlerin bu konulara ilgisizliğini açık bir şekilde görmüştür. Aynı zamanda sürekli bilimsel üretim yapan ve bunu uluslararası platformlara taşıyarak Batıyla yarışan bir anabilim dalında eleştirel akılcı yaklaşımın etkin olarak kullanıldığını da gözlemlemiştir. Bilim felsefesi ve tarihi çerçevesinde yapılan danışmalarında yazar, Prof. Dr. A.M. Celal Şengör'e M.K. Atatürk'ün paleontolojiyle ilgili yürüttüğü fikirleri içeren bir metinde eleştirel akılcı olduğunu söylediğinde Prof. Dr. A.M. Celal Şengör bu yönde kesinlikle aynı fikirde olabileceğini belirtmiştir. Daha sonraları Prof. Dr. A.M.C. Şengör'ün kesinlikle sözünün de sinanması gerektiği düşüncesi doğrultusunda yazar, bu sinamayı gerçekleştirirken, Prof. Dr. A.M. Celal Şengör'ün doğa bilimlerinin gelişiminde kullandığı argümanları sosyal bilimler alanına taşıyarak Kemalizm'i yeniden tanımlanması gereken doğal bir ideoloji olarak nitelendirilmiştir. Bu dönem Aydınlanma 1923 grubunun kuruluş ve tartışma dönemidir. Bu dönemde çıkarılan fotokopi dergide slogan olarak kullanılan düşündüğünü düşünen laik demokrat gençliğin sesi sloganı, Prof. Dr. A.M. Celal Şengör tarafından ortaya konan, bilimin ilerlemesinde avcı köklere sahip eleştirel akılcı insanı simgeleyen, biyolojik insan homo sapiens sapiens'ten farklı bir tür olan, düşündüğünü düşünen insan homo sapiens cogitatus'a yapılmış bir vurgudur. Aydınlanma 1923 çevresinde bugün kullanılan ve geliştirilen fikirlerde rastlanılan eleştirel akılcılık, homo sapiens cogitatus, avcı-çiftçi ikilemi gibi terimlerle ve bilim felsefesiyle tanışmaları reddedilmez bir biçimde, İTÜ Genel Jeoloji Anabilim Dalında uygulanan bilim yöntemiyle ve Prof. Dr. A.M. Celal Şengör'ün bilim adamı kimliğiyle ilişkilidir. Aydınlanma 1923 grubu, eleştirel akla yolculuğunda bu köklerden gelmesi nedeniyle Atatürk'ü anlamada diğer Kemalizm yorumcularından farklı bir noktaya ulaşmıştır.

Diğer bir nokta da mühendislik eğitimi gören bu bir grup öğrencinin, bunu bir fikir hareketi olarak değerlendirmeleridir. Hareket diğer öğrenciler gibi yaşamın bir döneminde içinde bulunulan bir sosyal etkinlik olarak değerlendirmemiştir. Öğrenci kimliklerini terk ettikleri zaman Aydınlanma 1923 hareketinin içinde dergi çerçevesinde toplumcu bir mühendis olarak yerlerini almışlardır. Bu süreçte de görüşlerini sinamak ve tartışmaya açmaları için konularında etkin olan yazar kadrosuna dönüşmüşlerdir. Savundukları görüşler Aydınlanma 1923 "Bağımsız Kemalist Düşün Dergisi" çerçevesinde çeşitli platformlarda ilgi görmüştür. 1997 yılında İP yayın organı Teori'de yayınlanan Aydınlanma 1923 Dergisi ve çevresiyle ilişkili eleştiri yazısına cevap niteliğinde olan 1997 yılının son sayısında (Kasım-Aralık) Kemalizmin eleştirel akılcı özelliklerini sergileleyen Kemalizmin Kuramsal Çerçevesi isimli makaleyi okuyan Prof. Dr. A.M. Celal Şengör bu konuda ilgi çekici bir belgeyi yazarla paylaşmıştır. Bu belgede Prof. Dr. A. M. Celal Şengör 1988 yılında İsviçre'de Neuchatel Üniversitesi'nde şeref doktorası almaya gittiğinde kaldığı otelde aldığı notlar bulunmaktadır. Bu notlarda Almanca yayın yapan bir televizyonda 10 Kasım

nedeniyle yapılan bir anma programını seyrederken, konuşmacının M. K. Atatürk için sıraladığı özelliklerin (reformcu, devrimci ve Avrupalı) içinde Atatürk'ten Avrupalı olarak söz edilmesi üzerine yürüttüğü argümanlar bulunmaktadır. Bu belgede M.K Atatürk'ün Avrupalı sayılmasını, eleştirel akılcı olmak, sınanmaya açık olmak, kuramlarının yanlışlanmasıyla eski kuramdan vazgeçip yeni kuramlar ortaya atması olarak tanımlayan* Prof. Dr. A.M. Celal Şengör, Kemalizm - eleştirel akılcılık ilişkisini tarihsel olarak yüksek bir olasılıkla ilk defa farkedilen bilim adamıdır. Bu noktada aradan 10 yıl geçtikten sonra Şengör'ün avcı-çiftçi, sınanmaya açık olma, eleştirel akılcılık, konusunda verdiği dersler ülkesinin insanlarından beklediği ilgiyi görmese bile, bir grup öğrenci tarafından dikkatle sinanıp Kemalizm ve Atatürk konusunda kendisini de şaşırtan bir seviyeye ulaşmıştır. Böylece bir yerbilimcinin, insanın yerküreyi ve evreni anlama çabasına yaklaşımı sosyal bilimlerin ilgi alanına taşınmış, M. K .Atatürk ve Kemalizm konusunda Aydınlanma 1923 çevresi tarafından yeni bir yoruma ulaştırılmıştır. Bilimi yaşamda en gerçek yol gösterici kabul eden bir bilimadamı ve bir grup öğrencinin doğadan öğrendikleriyle geldikleri noktada, kendilerine ayetler ve dogmalar bırakmayan bir önderin akla ve bilime duyduğu güvenin ne kadar haklı olduğu görülmektedir. Aydınlanma 1923 Dergisi ve çevresi üçüncü yılında da eleştirel akla yolculuğunu, sürekli olarak önderi ve öğretmenleri gibi en gerçek yol gösterici bilimin ışığında yürüyerek sürdürecektir.

Dipnot * Şengör, A.M.C.,1998, Hasan Âli Yücel ve Türk Aydınlanmasının Metabilimsel Temelleri. Giriş, dipnot: 32 (Baskıda)